

מקיימים מצות שמחה אלא פאכילת פשר שלמים, שנאמר (דברים כו)
 (ו) 'וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך. ועבשיו – בזמן
 הזה שאין בית המקדש קיים, ואין בשר שלמים, אין שמחה אלא
 בשתיית יין, שמצאנו לשון שמחה ביין, שנאמר (תהלים קד טו) 'יין
 ישמח לבב אנוש'.
 הגמרא מבארת איך משערים רביעית לארבע כוסות: אמר רבי
 יצחק, קסתא דמוריקא וכלי שהמוכרים מודדים בו את המוריקסן
 דהוה בצפורי, היא הות כמין לונא דמקדשא – מידתה היתה
 כשיעור לוג שהיה במקדש, ובה משעריין רביעית יין לארבע כוסות
 של ליל פסח, שמחלקים את מידתה לארבעה חלקים, וכל חלק
 הוא רביעית הלוג.
 אמר רבי יוחנן, תמנייתא קדמייתא דהוה כמקריא – מידת תומן
 הקדומה שהיתה בטבריה, הות יתירה על דא – היתה יתירה על
 מידת תומן שבימינו, ריבועא – רביעית הלוג, ובה משעריין רביעית
 יין לארבע כוסות של פסח, שממלאים את מידת התומן הקדומה,
 ושופכים למידת התומן שבימינו, ומה שנשאר זו היא מידת
 רביעית.
 אמר רב חסדא, רביעית של תורה – שיעור מידת רביעית שמצאנו
 בתורה, חלל מידת הכלי המכיל מידה זו בריבוע הוא באורך
 אצבעים ו-שתי אצבעות על רוחב אצבעים, פרום ו-בגובה
 אצבעים ועוד חצי אצבע ועוד חומש אצבע. והראיה לכך: בדתניא
 בברייתא, נאמר לגבי טבילת הטמא (ויקרא טו טז) 'ורחץ במים את כל
 בשרו', ודרשו, שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים. וממה שלא
 נאמר 'במים' אלא 'במים' דורשים שיש לטבול במי מקנה – במים
 המקווים ו-אסופים ועומדים לכך מעצמם, ולא שישאב מים
 ויטבול בהם. וממה שלא נאמר 'את בשרו', אלא 'את כל בשרו',
 משמע שיש לטבול במים שכל גופו עולה ו-מתכסה בהן בבת
 אחת. ומבארת הברייתא: ובה הן שיעור מידת המים שכל גופו
 עולה בהם,

קליות ו-חטיים קלויים באש] ואנונין בערב פסח, כדי שהתינוקות
 יראו שינוי שמקדימים לתת להם את הקליות ואגוזים לפני
 הסעודה, ולא ישנו בליל הסדר וישאלו מה נשתנה. ומביאה
 הברייתא מעשה בענין זה: אמרו עליו על רבי עקיבא, שהיה מחלק
 קליות ואנונין לתינוקות בערב פסח, כדי שלא ישנו וישאלו.
 וכעין זה תניא – שינוי בברייתא, רבי אליעזר אומר, חושפין מצות
 – מסלקים המצות מיד התינוקות בליל פסחים אחר שאכלו מעט,
 בשביל שלא יאכלו התינוקות כדי שביעתם ויתעייפו, כדי שלא
 ישנו, וישאלו את הקושיות כשיראו את השינויים שאנו עושים.
 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין שנת התינוקות: תניא, אמרו
 עליו על רבי עקיבא, שמקומו לא אמר בבית המדרש ללומדים 'הגיע
 המדרש', כלומר, מעולם לא אמר בבית המדרש ללומדים 'הגיע
 הזמן לעמוד' כדי שילכו לבתיהם, חוץ מערבי פסחים וערב יום
 הפורים. והטעם שבזמנים אלו אמר כך, בערבי פסחים אמר
 שילכו לבתיהם, בשביל שיראו שינוי התינוקות בערב פסח, כדי
 שלא ישנו בליל הסדר. ובערב יום הפורים אמר שילכו לבתיהם,
 כדי שישאלו את בניהם, שהאוכל ושותה בערב יום הכיפורים, כמו
 ששינוי (ברכות ד) שהאוכל ושותה בערב יום כיפור, כאילו התענה
 תשיעי ועשירי.
 הגמרא מביאה ברייתא המבארת כיצד מקיימים מצות שמחה
 ברגל: תנו רבנן ברייתא, חייב אדם לשמח את בנו ואת בני ביתו
 ברגל, שנאמר (דברים טז יד) 'ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך'. ומבארת
 הברייתא, בפה משמחם, בשתיית יין. רבי יהודה אומר, אין השמחה
 שזה בכולם, אלא אנשים בדבר הראוי להם ושמחים בו, ונשים
 בדבר הראוי להן ושמחות בו. מבררת הגמרא: אנשים בראוי להם,
 היינו בשתיית יין, ויש לברר נשים בראוי להן, במאי משמחן.
 מבארת הגמרא: תני רב יוסף, כבבל משמחן בקניית בגדי צבעונין,
 ובארץ ישראל משמחן בקניית בגדי פשתן כגון הציץ.
 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין מצות שמחה ברגל: תניא
 בברייתא, רבי יהודה בן בריא אומר, בזמן שבית המקדש קיים אין

המשך מעמוד ח

אני הנה בריתי אתך

ביאור בדרך אפשר

ובזקנינו גו' ובזקנינו גו' דאז ללכו עמים
 ובזקנינו גו' דאז ללכו עמים
 רבים ואמרו לכו ונעלה אל
 הר ה' גו' 40, בגאולה האמתית
 והשלמה על ידי משיח
 צדקנו, במהרה בימינו ממש.

השנה ועד אחרית שנה³⁸, ואז יהיה זה בגלוי,
 על ידי שתחלה יבואו כל ישראל לארץ הקדש,
 בנערינו ובזקנינו גו' בזקנינו ובזקנינו³⁹, דאז
 ללכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה'
 גו' 40, בגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח
 צדקנו, במהרה בימינו ממש.

ביאור בדרך אפשר

אשר תמיד עיני ה' אלקיך בה
 מרשית השנה ועד אחרית
 שנה³⁸, ואז יהיה זה בגלוי,
 על ידי שתחלה (בתחילת הגאולה
 השלימה) יבואו כל ישראל
 לארץ הקדש, בנערינו
 ובזקנינו

פסחים דף קט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קכט

המקדש שהיה מונח עליו לחם הפנים, שֶׁל פָּרִקִים הָוָה – היה עשוי
מכמה חלקים, והיו יכולים לפרק את רחבו לשנים. דָּאֵי סֵלָא
דְּעִתְקָה דְּרוֹנִי הָוָה מִיְהָדָק – שאם עולה בדעתך שהיה מחובר ולא
היו יכולים לפרקו, אם כן קשה, הרי מידת השולחן היתה שתי
אמות אורך על אמה רוחב, ואם יטמא השולחן לא יהיו יכולים
להטבילו במקוה, שאף אם יכניס אותו לרוחבו, אִמְתָּא בְּאִמְתָּא
הֵיכִי מְטַבְּלִיה – איך אפשר להכניס כלי בגודל אמה למקוה שחללו
אמה בצמצום, הרי צריך שיהיה חלל המקוה גדול קצת יותר
מהכלי הנכנס לתוכו. אלא בהכרח שהשולחן היה מתפרק
לרוחבו, והיו מטבילים כל חלק בנפרד. דוחה הגמרא את הראיה:
אפשר לומר שלא היו יכולים לפרק את השולחן, וּמָאֵי קוֹשְׁיָא –
ומה שהקשו איך הטבילוהו, דִּילְמָא לא היה מטבילו במקוה, אלא
כִּים שְׁעֵשֶׂה שְׁלֵמָה המלך בבית המקדש הָוָה מְטַבֵּיל לֵיה – היה
מטבילו. דְּתַנִּי רַבִּי חִיָּא, יָם שְׁעֵשֶׂה שְׁלֵמָה בבית המקדש היה מְחֻזָּק
מים בשיעור מֵאָה וְחֲמִשִּׁים מִקְוֵה מְהֻרָּה, ושם היה אפשר להטביל
את השולחן בלי לפרקו.
שנינו במשנה: וְלֹא יִפְתְּחוּ לוֹ –לענין מִאֲרֻכָּה כוסות של יין.
הגמרא מבארת מדוע לא חששו חכמים לזווגות בארבע כוסות.
מקשה הגמרא: הרי ארבע כוסות הם זוגות, וְהֵיכִי מְתַקְנִי רַבֵּנָּן מִיָּד
דְּאִתֵּי בָּהּ לִידֵי סִבְנָה – כיצד מתקנים חכמים תקנה שאפשר לבא
מכך לידי סכנה. וְהִתְנַאי בברייתא, לֹא יֵאָכֵל אֶדְם ממאכל אחד תָּרִי
– שתיים, כגון שתי ביצים או שני אגוזים, וְכֵן לֹא יִשְׁתֶּה תָּרִי – שתי
כוסות, וְלֹא יִקְנֶה עצמו בבית הכסא תָּרִי פעמים, וְלֹא יַעֲשֶׂה צָרְכֵּי
–ישמש מיטתו) תָּרִי פעמים. ומדוע תיקנו חכמים ארבע כוסות
בליל פסח ולא חששו לזווגות.
מתרצת הגמרא: אִמְרַר רַב נַחֲמָן, בלילה זה אין לחשוש ממזיקים,
דְּאִמְרַר קָרָא על ליל פסח (שמות יב מב) 'לִיל שְׁמוּרִים הוא לה' וגו'
שְׁמִירִים לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדִרְתָּם, והכוונה לִיל הַמְּשֻׁמֵּר וְכֹא מִן
הַמְּזִיקִין, ואין חשש שינזקו בלילה זה מזווגות, ולכן לא חששו
חכמים לתקן שישתו ארבע כוסות.
תירוצ נוסף: דָּבָא אִמְרַר, בּוֹם שֶׁל פְּרָכָה –של ברכת המזון) שהוא
הכוס השלישי, מְצַטְרֵף לְפִיכָה – מצטרף לשתי הכוסות הראשונים
להוציאם מידי זוגות, וְאִינוּ מְצַטְרֵף לְרֵעָה – אם שותה כוס רביעי
אחריו אין הכוס השלישי מצטרף לזוגות, וכאילו שותה רק שלש
כוסות.
תירוצ נוסף: רַבִּינָא אִמְרַר, אֲרֻכָּה כְּסִי –(כוסות) תקינו רַבֵּנָּן בליל
פסח דְּרָךְ חִירוֹת, אולם אין הם מצוה אחת, אלא כָּל חֵד וְחֵד – כל
כוס וכוס

אורך אִמָּה עַל רוחב אִמָּה מרובע, כְּרוֹם –(גבוהה) שֶׁלֹּשׁ אֲמוֹת, ולפי
זה שִׁיעוּרֵי תַּמְמִים שִׁיעוּרֵי מִי מִקְנֶה הוא אֲרֻכָּעִים סָאָה, שזו כמות
המים הנכנסת באמה על אמה ברום שלש.
ועל פי שיעור זה יוצא ששיעור רביעית הוא אצבעיים על
אצבעיים בגובה אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע, וכדלהלן.
בגובה שלש אמות יש שמונה עשר טפחים ושכל אמה היא ששה
טפחים, ואם נחלק את שמונה עשר הטפחים לששה עשר חלקים,
נקבל בכל חלק טפח ועוד חצי אצבע (שטפח הוא ארבע אצבעות)
ברוחב אמה על אמה. עכשיו נחלק את הארבעים סאה לששה
עשר חלקים, נקבל בכל חלק שתיים וחצי סאה. נמצא שגובה טפח
ועוד חצי אצבע ברוחב אמה על אמה מחזיק שתיים וחצי סאה
[צירור א.].
עתה נחשב את הטפח וחצי אצבע (שהם ארבע וחצי אצבעות)
בחמישיות האצבע (דהיינו נחלק כל אצבע לחמשה חלקים), נקבל
עשרים ושתיים חומשי אצבעות ועוד חצי חומש אצבע. ונחלקם
לחמשה חלקים, נקבל בכל חלק ארבע וחצי חומשי אצבעות. ניקח
מהם שלשה חלקים (של ארבע וחצי חומשי אצבעות), נקבל שלש
עשרה וחצי חומשי אצבעות, שהם שתיים וחצי אצבעות ועוד
חומש אצבע, ברוחב אמה על אמה. עכשיו נחלק באותו היחס את
השתיים וחצי סאה, דהיינו נחלקם לחמשה חלקים, בכל חלק נקבל
חצי סאה, וניקח מהם שלשה חלקים דהיינו סאה ומחצה. נמצא
ששתיים וחצי אצבעות ועוד חומש אצבע ברוחב אמה על אמה,
מחזיק סאה ומחצה [צירור ב.].
עתה נחלק את המקוה לרוחבו, דהיינו נחלק אמה לשש רצועות,
נקבל בכל רצועה טפח על אמה. נחלק כל רצועה לששה חלקים,
נקבל שלשים וששה חלקים של טפח על טפח. עכשיו נחלק באותו
היחס את הסאה וחצי לשלשים וששה חלקים, נקבל לוג. שכל
סאה היא ששה קבים, וסאה וחצי הם תשעה קבים, וכל קב הוא
ארבעה לוגים, ואם כן תשעה קבים הם שלשים ושש לוגים. נמצא
שכל חלק הוא לוג. נמצא שטפח על טפח בגובה אצבעיים וחצי
ועוד חומש אצבע מחזיק לוג [צירור ג.].
עתה נחלק כל טפח על טפח לארבעה חלקים מרובעים, נקבל בכל
חלק שתי אצבעות על שתי אצבעות (שטפח הוא ארבע אצבעות).
וכן באותו היחס נחלק את הלוג לארבעה חלקים, ונקבל רביעית
הלוג. נמצא שאצבעיים על אצבעיים בגובה אצבעיים וחצי ועוד
חומש אצבע מחזיק רביעית הלוג [צירור ד.].
הגמרא מבארת כיצד הטבילו את השולחן של בית המקדש
כשנטמא: אִמְרַר רַב אִשִּׁי, אִמְרַר לִי רַבִּין פֶּר חִינָנָא, שוֹלְחָן שֶׁל בית